

Predlog zakona o rabi slovenščine kot uradnega jezika – prva obravnava

Na podlagi prve alineje 97. člena Ustave Republike Slovenije je Državni svet Republike Slovenije na 56. seji dne 27. 9. 2000 določil besedilo predloga zakona o rabi slovenščine kot uradnega jezika — prva obravnava in ga na podlagi drugega odstavka 174. člena poslovnika Državnega zbora pošilja Državnemu zboru v obravnavo in sprejem.

Državni svet na podlagi prvega odstavka 86. člena poslovnika Državnega sveta in prvega odstavka 176. člena poslovnika Državnega zbora določa državnega svetnika dr. Zoltana Jana kot predstavnika Državnega sveta na sejah Državnega zbora in njegovih delovnih teles pri obravnavi predloga zakona.

*

I Uvod

Jezik ni samo orodje za sporazumevanje in s tem za doseganje poslovnega ali političnega uspeha, temveč posameznikova in skupnostna poglobljena pot za spoznavanje resničnosti in dojetanje lastnega smisla v svetu. Slovenščina je torej pot slovenskega samospoznavanja, izraz samobitnosti slovenskega naroda in jedro njegove identitete, v svoji zvrstnosti pa tudi izraz njegove notranje razplatenosti in raznovrstnosti njegovih potreb. Tega in takega naroda brez tega in takega jezika ne bi bilo.

Slovenščina je popolnoma razvit in notranje bogato razčlenjen moderni jezik, ki svojim nosilcem — če ga po posredovanju družinskega okolja, izpopolnjevanju v šoli, spremljanju množičnih občil in po drugih vplivih dobro obvladajo — omogoča prožno izražanje vseh pojmovnih, čustvenih in hotenjskih odtenkov ter organizacijskih in tehničnih povezav, v katerih in s katerimi živi sodobni človek; hkrati je v njegovi slovnični sestavi in v njegovih besedilih shranjena tisočletna praktična in umetnostna izkušnja, zato je tudi kulturna vrednota, nenadomestljiv del kulturne dediščine človeštva, saj pomeni izvirno, neponovljivo možnost videnja in izražanja resničnosti. Kot orodje sporazumevanja in pot spoznavanja, kot jedro narodne identitete in kot kulturna vrednota je vreden in potreben posebne skrbi in varstva, tudi zakonskega.

Slovenščina je zaradi kulturne in politične ozaveščenosti preteklih rodov v trdem, deloma celo krvavem boju svojih nosilcev obstala in dosegla tudi status državnega jezika. Prav ohranjanje slovenske jezikovne in sploh kulturne identitete je bilo v 20. stoletju vsaj dvakrat med poglobljenimi motivi za slovenske državotvorne poteze, ko je postalo očitno, da je jezikovna identiteta tega naroda v tedanjih državnih okvirih zapisana hranju in izginitvi. Samostojna slovenska država pa naj bi bila zanesljivo poroštvo za ohranitev slovenskega jezika; skrbela naj bi za njegovo negovanje, populariziranje in razvoj, da bi bil ves čas na ravni vseh sporazumevalnih potreb slovenske družbe in da bi se uporabljal v vseh govornih položajih.

Zato Ustava Republike Slovenije v 11. členu določa, da je slovenščina v Sloveniji uradni jezik. Ustava na splošno določa tudi jezikovne pravice narodnih manjšin (11. in 64. člen) in »vsakomur« zagotavlja pravico, da »uporablja svoj jezik in pisavo« (61. člen), in sicer tudi »pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopkih pred državnimi in drugimi organi, ki opravljajo javno službo« (62. člen). Tem ustavnim določbam za zdaj sledijo samo posamezni člani nekaterih področnih zakonov, celovite zakonske ureditve za uveljavljanje slovenskega jezika na operativni ravni pa nimamo.

1 Ocena stanja

a) Dejansko stanje

Ob navdušenju, ker se je v novi, demokratični in neodvisni državi Sloveniji slovenščina popolnoma uveljavila celo na dotlej skoraj tabujskih področjih (vojska, carina), so se po letu 1991 zlahka prezrle številne jezikovne negativnosti, zlasti v gospodarskem življenju, deloma pa tudi na drugih področjih (npr. v nekaterih znanstvenih in tehničnih strokah). Država ni takoj in odločno ukrepala. Slovenščino spet — in še bolj — zanemarjamo (slabo obvladamo normo knjižnega jezika, v javnih besedilih mešamo narečje, pogovorni in knjižni jezik idr.) ali pa jo celo doživljamo kot »oviro« in »breme« v tekmi za poslovno uspešnost, kariero ipd. ter jo v čedalje številnejših vrstah govornih položajev izpodrivamo s tujimi jeziki. Pri razpadu SFRJ se je neposredni pritisk hrvaškega/srbskega jezika na slovenščino zmanjšal, ostal pa je dokaj tesen stik z njim (TV, poslovni stiki, priseljenci, begunci); hkrati se je bistveno okrepil (in se bo še) stik z zahodnimi jeziki. Ti jeziki, posebno angleščina, se množično poučujejo v slovenskih šolah in celo v vrtcih, ljudske univerze in druge izobraževalne ustanove prirejajo jezikovne tečaje za odrasle, tuje države ustanavljajo v Sloveniji svoje kulturne izpostave, katerih poglavitna naloga je širjenje njihovih jezikov (Britanski svet in Francoski kulturni center v Ljubljani, Nemška čitalnica v Ljubljani in Avstrijska čitalnica v Mariboru ...).

Vse to je lahko dobro in koristno, vendar le, če bo Slovenija hkrati sama imela aktivno jezikovno politiko, s katero bo učinkovito podpirala tudi učenje, rabo in ugled svojega uradnega jezika — slovenščine. Popolna izolacija med jeziki ni mogoča, posebno ne v času elektronskih občil; prevzemanje besed in drugi medjezikovni vplivi so normalen pojav, vendar so za posamezni jezik in njegovo delovanje neškodljivi (celo koristni) samo, če so obvladani, tj., če ostajajo količinsko zelo odmerjeni, kakovostno (funkcijsko) utemeljeni in uravnovešeni (ne enosmerni). Ti trije pogoji pri današnjem razmerju slovenščine do tujih jezikov niso izpolnjeni, saj vanjo nenadzorovano in večinoma brez potrebe priteka množica izrazov, prevzetih posebno iz angleščine; največ jih je v slengu in žargonu, številni pa posebno prek oglaševalskih besedil v množičnih občilih, prek površnih prevedenih strokovnih besedil in po drugih poteh prodirajo tudi v splošno rabo, čeprav imamo zanje ustrezne slovenske izraze (npr. *corn flakes* — *koruzni kosmiči*, *koruzne krpice*) ali pa bi jih lahko naredili po slovenskih besedotvornih pravilih. Tako so slovenska poimenovanja na nekaterih področjih že prej izjema kakor pravilo (npr. imena novih podjetij in izdelkov, pojmi iz zabavne glasbe), množijo se kršitve slovenskih slovničnih in pravopisnih pravil zaradi tujejezičnega vpliva (npr. posploševanje rabe velike začetnice v naslovih ali v večbesednih lastnih imenih: *Svetovni Slovenski Kongres*, *Gorenjska Banka*), poraja se načelen odpor do prevajanja (npr. pri naslovih zabavnoglasbenih besedil na radiu, na filmskih plakatih, v katalogih računalniških igric ipd.); celo odločanje v državnih organih kdaj pa kdaj poteka na podlagi neprevedenih listin, češ da »se v šoli tako in tako vsi učijo angleško«. To utemeljevanje je zmotno — »se učijo« je nekaj drugega kakor »se naučijo« —, poleg tega pa je popolnoma vzporedno z utemeljevanjem opuščanja slovenščine v zamejstvu nasproti nemščini, italijanščini in madžarščini (češ, čemu se Slovenci silijo in s svojimi zahtevami po rabi slovenščine in javnosti nalašč nadlegujejo večinsko prebivalstvo, saj vendar vsi znajo nemški/italijanski/madžarski jezik).

V javnosti se srečujemo s tujejezičnimi reklamnimi gesli v prodajnih katalogih, po izložbah ali na velikih plakatih (npr. *The best fitness studio in the town; The best dry cleaner in your town; Very British — Very good; European Fashion Design by Mura; Slovenian Open; Michael Jackson — live in Ljubljana*), s tujejezičnimi napisi na lokalih in z drugimi, tudi obsežnejšimi neprevedenimi besedili. Tako se v sodobnem sporazumevanju med samimi Slovenci postavlja ne samo vprašanje »Kakšna slovenščina?« (zvrstno pregledna, razmeroma čista ter slovnično in pravopisno pravilna ali pa polna nepotrebnih prevzetih besed in napak), temveč že tudi vprašanje »Slovenščina — da ali ne?« (namesto nje raje angleščina, italijanščina ...) ali ublaženo vprašanje za prehodno obdobje »Kdaj/kje še slovenščina, kdaj/kje pa že angleščina?«. Jezikovna (napisna) podoba številnih slovenskih mestnih ulic je že večinsko neslovenska in tudi v tradicionalnem vaškem okolju naletimo na *Casino, Creamcafe, Zimmer frei, River Adventures* ipd. brez slovenskih vzporednic. Na nekaterih poslovnih ali znanstvenih srečanjih z mednarodno udeležbo slovenski organizatorji slovenskim udeležencem ne dovolijo razpravljati v slovenščini; tudi v naslovih, v tiskanih sporedih, na vabilih in v drugem gradivu takih srečanj pogosto ni slovenščine, čeprav se financirajo iz slovenskega državnega proračuna. Avtomatski telefonski odzivniki na slovenski državni televiziji se oglašajo samo v angleščini. Na poštini uradih prodajajo tipske poštne nabiralnike, na katerih je v štirih tujih jezikih napisano »Briefkasten ...«, napisa v slovenščini pa ni. Država premalo spodbuja rabo slovenščine v računalništvu (odločanje o taki strateški zadevi že načelno ne bi smelo biti odvisno predvsem od dobre volje ali komercialne logike sicer nadvse zaslužnega Microsofta).

Tako ravnanje spodkopava stanovitnost slovenske družbe in trdnost slovenske države, saj ob pospeševanju sporazumevanja njenih članov navzven razdiralno učinkuje na medsebojno (notranje) sporazumevanje. Poleg tega si že tke svoj univerzalistični ideološki plašč: »Znanost/trgovina/turizem/umetnost/računalništvo ne priznava meja, zato je treba tudi jezikovne meje preseči, in sicer tako, da bomo vsi uporabljali isti jezik (seveda ne slovenskega).« **Ljudje v pojmu »mednarodno« ne vidijo pluralizma, temveč univerzalizem, pri tem pa pozabljajo, da je njihova »znanstvena/trgovinska/turistična/umetnostna/računalniška angleščina« samo šolsko pridobljeni redukcijski posrednik ali celo žargon, s katerim se govoreči ne morejo tako hitro, natančno in učinkovito odzvati na zahtevne sporazumevalne položaje kakor v svojem domačem jeziku in zato ne morejo biti enakovredni sobesedniki (pogajalci) tistim, ki jim je angleščina materni jezik. Neenakovrednost pri sporazumevanju pa je prvi korak v splošno neenakovrednost in podrejenost, priučeni tuji jezik se prej ali pozneje izkaže za jezik novih gospodarjev. Zato ni presenetljivo, da morajo v nekaterih gospodarskih podjetjih v (večinski) tuji lasti slovenski delavci že napisati prošnjo za dopust v tujem jeziku. Narod (država), ki sam ne spoštuje svojega jezika, ki ne skrbi za njegovo kulturo, zlasti pa ne za njegovo dosledno uporabo v notranjem sporazumevanju na lastnem ozemlju, ne more pričakovati, da bodo njegov jezik spoštovali tujci.**

Ker je narodni ponos po mnenju nekaterih preveč čustvena kategorija in pravno nezadosten argument za spreminjanje opisanega stanja, je treba poudariti, da gre tudi za kršenje pravic, npr. pravice do informiranosti; državljan je lahko v lastni državi prikrajšan kot kupec, uporabnik (npr. mobitela ali katere druge sodobne pridobitve), študent ali delojemalec, čeprav odlično obvlada državni jezik. V množičnih občilih je zato zadnja leta izšlo več člankov, izjav (npr. SAZU 1993), pisem bralcev in drugih prispevkov, ki poročajo o slabem stanju in izražajo dvom o pripravljenosti slovenske države biti porok za ohranitev slovenščine ter njen pospeševalec in popularizator. Poraja se celo občutek ogroženosti, čeprav je jasno, da v večini spornih primerov (za zdaj še) ne gre za neposredno vsiljevanje tujih jezikov od zunaj, temveč za lastno, notranjo neodpornost in neljalnost (tako na ravni slovenske države in civilne družbe kakor tudi na ravni posameznikov).

b) *Pravno stanje*

Določbe področnih zakonov, ki zdaj obravnavajo vprašanje jezika, je mogoče razdeliti na te skupine:

1. določbe, ki urejajo rabo slovenščine pri poimenovanju pravnih oseb (npr. firm gospodarskih družb, vrtcev, šol);
2. določbe, ki postavljajo znanje slovenščine kot pogoj za sklenitev delovnega razmerja (npr. državni uslužbenci, sodniki, družbeni pravobranilci, notarji, cariniki, učitelji, vzgojitelji);
3. določbe, ki postavljajo znanje slovenščine kot pogoj za registracijo dejavnosti (npr. izobraževalne, odvetniške);
4. določbe, ki predpisujejo uradni postopek v slovenščini (npr. sodni, upravni, davčni, vzgojno-varstveni);
5. določbe, ki predpisujejo slovenščino kot pogoj za posredovanje izdelkov in sporočil (npr. tehnična navodila, navodila o varstvu pri delu, podatki o zdravilih, temeljni akti gospodarskih družb, napovedovanje, propagiranje in pojasnjevanje kulturnih prireditev ter podnaslavljanje ali sinhronizacija filmov oziroma tujih televizijskih programov, oglaševanje v množičnih občilih).

Izvajanje teh določb oziroma nadzor nad njihovim izvajanjem je naložen raznim organom, od inšpekcijskih služb (tržna, šolska, delovnoppravna) do registrskih organov (sodišča, upravni organi, razne zbornice). Celovit pregled nad problematiko je zaradi razpršenosti določb po številnih področnih zakonih (takih je okoli 50 — gl. seznam v poglavju IV) nemogoč, tržni inšpektorat Republike Slovenije pa posebej poudarja, da veljavnih določb zaradi nejasnosti ali pomanjkljivih sankcij velikokrat ni mogoče izvajati.

Kot slab zgled oziroma bridko izkušnjo kaže opozoriti tudi na obravnavanje jezikovne problematike pri sprejemanju in izvajanju Zakona o gospodarskih družbah (Uradni list RS, št. 30, 1993). Problemi so se pokazali že pri njegovem sprejemanju. Predlog za prvo obravnavo je nedvoumno varoval uporabo slovenščine s tem, ko je določal, da mora biti firma v slovenskem jeziku, in ko je kot izjemo dopustil rabo tujih besed ali delov besed samo,

- če ustrezajo imenom ali firmam družbenikov (npr. *Black & Decker, Microsoft, Generali SKB, Henkel*),
- če predstavljajo zaščiteno blagovno ali storitveno znamko (npr. *Bayer*),
- če za tujo besedo ni ustreznega prevoda v slovenski jezik ali če gre za mrtev jezik,
- če je večji del dejavnosti usmerjen na tuje trge.

Na poznejših stopnjah zakonodajnega postopka je zakonodajalec v navzkrižju interesov brez vsakršnega pojasnila opustil navedene izjeme, namesto tega pa zakon zapletel z določbo, da se načelo o obvezni rabi slovenščine v firmi nanaša le na t. i. »obvezne« sestavine firme, ne pa tudi na njene »dodatne« sestavine. Tako je v 20. členu sicer ostalo zapisano, da »firma mora biti v slovenskem jeziku«, vendar se je to prek »dodatnih« sestavin v firmi, ki so lahko neslovenske, popolnoma izničilo. Kot dodatna sestavina se namreč šteje tudi obvezno »posebno poimenovanje« družb z omejeno odgovornostjo ter delniških družb in komanditnih delniških družb. Takšen zakon omogoča nadaljnje vpisovanje domačih slovenskih podjetij s tujimi imeni v sodni register (gl. npr. Uradni list RS, št. VI/18, 1996, str. 980–1100: registracija novih firm *R & M Jakša, Aerokid, Stimacomp, Eco Consulting, Zplex, Medicovet, Bio Nova Texterm, Carnium Film, Unique, Alsoft International, Auto Leasing, Vend & Co., Panache, Autoline Krško* ipd.). S tem je zdaj po nekaterih razlagah odprta možnost, da se tudi za obvezno sestavino firme uporabi izjema od obvezne rabe slovenščine (izjema, ki naj bi sicer veljala samo pri dodatnih sestavinah), torej je zakonodajalec (zavestno?) obšel načelo, ki ga je sam uzakonil, to je načelo, da mora biti firma v slovenskem jeziku. — Zakon o gospodarskih družbah (in nekateri drugi zakoni) ima pri določanju jezika še neko vrzel: čeprav v 10. členu določa, da morajo biti akti družbe izdelani in objavljeni v slovenščini, ne določa nobene sankcije za neupoštevanje te zahteve.

Najsplošnejša ugotovitev te razčlembе pravnega stanja je, da je zakonska ureditev zelo razdrobljena in nepregledna, saj rabo slovenščine urejajo samo nekateri področni zakoni, in sicer vsak s svoje plati (in še to nedosledno, pogosto brez določitve odgovornosti ipd.), medtem ko splošne, celovite zakonske izpeljave ustavne določbe, da je uradni jezik v Sloveniji slovenščina, nimamo. Med drugim to pomeni, da če kateri področni zakon ne opredeljuje posebej tudi uporabe slovenščine na svojem področju, ustavna določba na tistem področju nima operativne zakonske izpeljave. Brez takih določb so zdaj npr. Zakon o zavodih, Zakon o društvih, Zakon o ustanovah. Podobno ni nikjer določeno, kako naj se uporaba slovenščine uveljavi pri poimenovanju obrtnih delavnic, industrijskih obratovalnic, gostinskih lokalov ipd. To velja celo za poimenovanje državnih organov in javnih služb ali njihovih delov (npr. služba *Vox*, radijski program *Ars*). V nekaterih zakonskih določbah o jeziku je precej vrzeli in nejasnosti, tako da bi bila za učinkovitost potrebna marsikatera dopolnitev ali obvezna razlaga. Predvsem pa so določbe večine področnih zakonov pomanjkljive, ker ni dovolj jasno določena odgovornost za njihovo uresničevanje in niso predvidena dovolj učinkovita pravna sredstva za njihovo kršenje. Za ukrepanje se večkrat ne čuti odgovornega oziroma formalno pristojnega noben organ izvršilne ali sodne oblasti. Posledica je neučinkovitost teh določb. **Vse te pravne vrzeli bi bilo mogoče najhitreje in najučinkoviteje zapolniti s splošnim zakonom (lex generalis), morebitnim posebnim določilom v področnih zakonih pa hkrati prepustiti, da jezikovna vprašanja — če je potrebno — nadrobneje obravnavajo še s svojih plati. Urejanje razmer samo s postopnim spreminjanjem posameznih področnih zakonov bi bilo neprimerno dolgotrajnejše, poleg tega pa bolj zapleteno in negotovo: vsakič posebej bi bilo treba čakati na sprožitev postopka (ali vsakič posebej pridobivati kvalificirane predlagatelje), pri vsakem zakonu posebej odkrivati vrzeli glede določanja jezikovne rabe, odgovornosti idr., vlagati amandmaje ter jih spremljati v vseh fazah zakonodajnega postopka.**

V Sloveniji se zdaj nihče sistematično in trajno ne ukvarja z jezikovno politiko. Pred nekaj leti je bila za proučevanje jezikovnokulturnih razmer v delovanju državnih organov ter za oblikovanje jezikovnopoličnih izhodišč za potrebne zakonodajne dopolnitve in druge ukrepe ustanovljena posebna delovna skupina pri parlamentarnem odboru za šolstvo, kulturo in šport, sestavljena iz jezikoslovcev, pravnikov in drugih strokovnjakov. Tako delo je izredno pomembno, če se država pri svojem ravnanju ne želi spuščati v voluntaristične in strokovno sporne improvizacije z jezikovno politiko. Vendar obstoj omenjene delovne skupine ne more biti nadomestilo za ustanovitev posebnega državnega organa (urada) na podlagi tega zakona, kajti skupina pri parlamentarnem odboru po sedanjih predpisih ni niti stalna (njen obstanek in sestava sta odvisna od razmerja političnih sil v parlamentu po vsakokratnih volitvah) niti pristojna za neposredno ukrepanje, saj deluje v okviru zakonodajne, ne pa **izvršilne** oblasti. (Njen status in učinkovitost bi se najbrž nekoliko okrepila, če bi delovala npr. v okviru državnozborskega sekretariata za zakonodajo in pravne zadeve ter se delno profesionalizirala, vendar pa niti v tem primeru ne bi mogla izpolnjevati predvidene vloge državnega urada.)

2 Cilji zakona in temeljne rešitve

Pomanjkanje zadostnih sistemskih (pravnih) mehanizmov in jasne jezikovne politike je posebej problematično v času, ko Slovenija intenzivno vstopa v evropske integracijske procese. Slovenija se mora pravočasno pripraviti na nevtralizacijo tistih tujih vplivov, povezanih z najnim odpiranjem v mednarodni prostor (prost pretok informacij, blaga, kapitala, delovne sile), ki bodo gotovo ogrožali našo izvirnost in prepoznavnost v tem prostoru, s tem pa tudi našo gospodarsko in politično samostojnost.

Cilja zakona sta:

- da se celovito uredi in zagotovi raba slovenskega jezika kot uradnega jezika na vseh področjih javnega sporazumevanja v Republiki Sloveniji;

— da se s predvidenim spodbujanjem, svetovanjem, upravnimi mehanizmi in (le deloma) s kazenskimi sankcijami skuša zagotoviti doslednejše uresničevanje zakonodaje, ki se nanaša na rabo slovenskega jezika (izboljšanje prakse).

Za dosego navedenih ciljev ta zakon povzema in strnjuje vsebino tistih določil, ki so doslej v nekaterih področnih zakonih delno in razpršeno urejala javno rabo jezika (gl poglavje IV), to vsebino pa dopolnjuje tako, da se posploši in zagotovi obveznost rabe slovenščine na vseh področjih javnega sporazumevanja v Republiki Sloveniji, in sicer s tem, da se splošne ustavne določbe o slovenščini kot uradnem jeziku (Ustava RS, 11., 61., 62. in 64. člen) opredmetijo in operativizirajo z izrecnim navajanjem področij in govornih položajev (tudi tistih, ki jih dosedanji predpisi o rabi slovenskega jezika še ne omenjajo), z določanjem pristojnosti in odgovornosti ter z ustanovitvijo posebnega državnega organa s svetovalno, spodbujevalno in deloma upravno pristojnostjo, ki bo nenehno bedel nad uresničevanjem predpisov o rabi slovenskega jezika in na razne načine skrbel za aktivno jezikovno politiko.

Pravna država mora upoštevati spoznanja jezikoslovne stroke, ne sme pa se izogibati lastni odgovornosti tudi za normativno reševanje problemov jezikovnega položaja in za varovanje svojega jezika kot vrednote. Prav je sicer, da se skuša najprej opreti na izkazano kulturno zavest državljanov, na pričakovano učinkovitost vzgojno-izobraževalnih ustanov, na jezikovnokulturne rubrike množičnih občil ipd.; prav je, da financira temeljne jezikoslovne raziskave (morala bi jih še bolj), da sistematično podpira razvoj specialne didaktike slovenskega jezika in uveljavljanje strokovne slovenščine kot univerzitetnega predmeta (to je zdaj odvisno od zavesti in prizadevnosti posameznikov); naj spodbuja raznovrstno ljubiteljsko prizadevanje za jezikovno kulturo ali celo politične (priložnostne) akcije za boljši jezik ipd. — vendar ne sme ostajati pri tem. Poleg finančne pomoči ter spodbujevalnih in pospeševalnih ukrepov v obliki pravno neobveznih priporočil, smernic ipd. mora imeti spričo hudih razmer na voljo tudi bolj zavezujoče, zakonske predpise, v njih pa je za skrajne primere teptanja kulturne vrednote oziroma neupoštevanja javnega interesa upravičeno predvideti celo prisilo, kadar je dobrohotno prepričevanje in spodbujanje premalo ozaveščenih posameznikov neučinkovito ali kadar je treba ljudem, izpostavljenim močnim pritiskom komercialne logike, zagotoviti (od njih samih zaželeno) obvezno formalno oporo za vztrajanje pri slovenščini.

Da je zanašanje le na samodejno učinkovanje sociolingvističnih in drugih znanstvenih ugotovitev ter na kulturno zavest ali politična priporočila varljivo, so med drugim dokazale ne tako redke, vendar premalo uspešne pobude iz preteklih desetletij, ki so ostajale na ravni objave raziskovalnih rezultatov ali pa političnih akcij, brez zakonodajne izpeljave z določitvijo odgovornosti, pristojnosti in sankcij (opozorilno pismo SZDL o jeziku iz leta 1965, portoroško posvetovanje o slovenščini v javnosti iz leta 1979, dejavnost Jezikovnega razsodišča ipd.). Posebna delovna skupina — Jože Humer, Franc Jakopin, Savin Jogan in Viktor Konjar — je na pobudo nekdanjega izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije in glavnega odbora SZDL že leta 1966 izdelala tudi teze za zakon o obvezni rabi slovenščine v SR Sloveniji, vendar so — verjetno zaradi političnih razmer v jugoslovanski državi — morale obležati v predalu in do danes so ostali delno aktualni predvsem njihovi nameni (izboljšati položaj, ko »slovenščino zanemarjamo, zapostavljamo ali kar zatajujemo«; »zaščita naših občanov kot potrošnikov v najširšem pomenu te besede«), ne pa toliko vsebina.

Namene torej lahko v samostojni slovenski državi povzamemo in razvijemo ali razširimo, vsebino pa zasnujemo na novo, upoštevaje spremenjene razmere. Bistvene poteze spremenjenih razmer so: slovenska državna suverenost (in s tem načelna odvezanost od tujega nareka v zakonodaji in oblikovanju obrambnih mehanizmov), usmeritev v tržno gospodarstvo (komercializacija, razmah oglaševalstva in reklam), večja odprtost v svet (udeležba v živahnejšem mednarodnem pretoku blaga in informacij) ter s tem močna izpostavljenost vplivom iz tehnološko in demografsko neprimerno močnejših ter jezikovno dosti bolj tujih okolij, kakor pa je bilo jugoslovansko. V preteklosti so novi predmeti in pojmi prihajali k nam razmeroma redko in so se med ljudmi širili

postopoma, zato je bilo iskanje ali tvorbo ustreznih slovenskih besed za njihovo poimenovanje mogoče prepuščati spontanemu in dolgotrajnemu obravnavanju med izvedenci posamezne stroke in med posebej ozaveščenimi ljubitelji slovenščine. Danes je novosti neprimerno več in prihajajo v večinsko družbeno zavest dosti hitreje. Kadar pa današnji govorec v svojem vsakdanjem delovnem ritmu naleti na novo stvar in s tem na novo poimenovalno potrebo, praviloma nima ne ustrezne volje, ne strokovnega znanja, ne zadosti časa za iskanje ali oblikovanje ustrezne slovenske besede, zato brez daljšega obotavljanja prevzame tujo besedo (ta se mu tako in tako ponuja, če je skupaj s tisto stvarjo prišla iz tujine), posebno ker ljudje niti ne vedo, na koga bi se v takih primerih lahko obračali za nasvet. Zato potrebujemo ustanovo, ki se bo na te potrebe odzivala hitro, organizirano in strokovno in za katero bodo ljudje vedeli, da jim je na voljo za jezikovne informacije ali nasvete.

Predlagatelj takega jezikovnega zakona v današnjih slovenskih razmerah lahko pričakuje več vrst ugovorov:

- stvarne pripombe jezikoslovne in pravne stroke (o organizacijsko-tehnični uresničljivosti nekaterih določil, o morebitnih pravnih vrzelih in nejasnostih, o finančnih posledicah za državni proračun, o strokovni pripravljenosti slovenističnega in pravnega kadra za operativno delo jezikovnega urada ipd.);
- splošno kritiko s sklicevanjem na človekove pravice, možnost proste izbire in spontanost (svoboda govora ipd.);
- odpor tistih, ki bi jim zakon naložil večje upoštevanje slovenščine pri njihovem delu (nekateri poslovni oziroma podjetniški krogi, oglaševalci idr.).

Na stvarne strokovne pripombe je na raznih stopnjah obravnavanja in sprejemanja zakonskega predloga mogoče odgovoriti z ustreznimi pojasnili ali pa jih v obliki morebitnih amandmajev vnesti v besedilo predloga (redkokateri zakonski predlog je sprejet, ne da bi bil v parlamentarnem postopku kaj spremenjen ali dopolnjen); z odporom tistih, ki jim zakon nalaga večje, po njihovem zatrjevanju prehude ali nepotrebne obveznosti do slovenščine, mora zakonodajalec zmeraj računati ter (strokovno in politično) primerjati težo njihovega interesa z drugimi interesi (narodnokulturnim, državotvornim, sporazumevalnim idr.) in se odločiti. Kritiko v imenu človekovih pravic in spontanosti pa je mogoče zavrniti prav s sklicevanjem na človekove (in državljanske) pravice: ustvarjanje in razširjanje slovenskih besedil, polnih jezikovnih napak, tujih besed in prezapletenih skladenjskih zvez, predvsem pa vsiljevanje tujejezičnih besedil v javnosti pomeni za večino državljanov Slovenije teptanje njihove pravice do informiranosti (če je npr. v navodilu za uporabo motorne kose toliko prevajalskih in tiskovnih napak, da je nerazumljivo in celo nevarno, ali če v Delu izide napoved javnega predavanja na Inštitutu Jožefa Štefana in je pri tem naslov predavanja natisnjen samo v angleščini); celo pri tistih Slovencih, ki v Sloveniji uporabljajo angleščino in druge tuje jezike namesto slovenščine (npr. *European Fashion Design by Mura*), navadno ne gre za njihovo prosto (spontano) izbiro jezika, temveč so podvrženi kratkoročnim modnim, komercialnim in drugim pritiskom, katerih končni vzvodi so neredko zunaj slovenskega ozemlja in zunaj slovenske družbe. V tisti del jezikovne dejavnosti, v katerem se svoboda govora res lahko popolnoma uveljavi, tj. v besedno umetnost, v območje zasebnega sporazumevanja ipd., pa ta zakon ne posega.

V času, ko se Slovenija odloča o vstopu v Evropsko zvezo in tehta posledice, bi sprejem tega zakona pomenil pravočasno določitev pogajalskih izhodišč in pripravo konkretnih mehanizmov, ki jih bomo potrebovali za ohranitev svoje prepoznavnosti in identitete po vstopu v EZ (to se med drugim že kaže v polemiki o rabi jezikov v gospodarskih družbah).

3 Primerjava z drugimi državami

Pregledovanje jezikovne zakonodaje tujih držav razkriva zakonitost, da se raba jezika zakonsko predpisuje skoraj povsod, kjer ni (zadosti) samoumevna. Način in ostrina predpisovanja pa sta zelo različna. Na eni strani so države, ki rabo jezika določajo zelo ohlapno, samo na ravni splošne ustavne določbe. Njihova jezikovna politika je videti dokaj liberalna, vendar natančnejši premislek

pokaže, da gre za države, kjer je izbira določenega jezika v skoraj vseh govornih položajih (posebno pa v javnosti in v uradih) tako samoumevno predvidljiva, da je ni treba posebej predpisovati, samodejno jo ureja pritisk javnega mnenja in večstoletnega izročila. V trenutku, ko se ta samoumevnost zaradi občutnih demografskih premikov ali drugih razlogov omaje, pa se tudi v takih državah oglasijo zahteve po določnejših predpisih o (obvezni) rabi določenega jezika; ko je na nekaterih območjih ZDA močno narasel delež špansko govorečega prebivalstva, se je tam začelo govoriti o ogroženosti angleščine in o potrebnosti njenega zakonskega predpisovanja. Raba angleščine je zakonsko dobro zavarovana v Kanadi (Quebec!) in sploh po državah, kjer ni samoumevna, vštevši nekdanje britanske kolonije.

V drugo skupino uvrščamo države, ki imajo poleg splošne ustavne določbe še vrsto drugih določil o rabi jezika, raztresenih po raznih področnih zakonih in podzakonskih predpisih. Ti so nastajali v različnih obdobjih, na raznih ravneh (npr. državni in deželni zakoni) in z različnimi nameni, vendar so ob tem sistematično določali izbiro jezika v kritičnih govornih položajih in so preživeli menjave ustavne ureditve države, vojno in druge zgodovinske pretrese. Pregled nad takimi predpisi pa je zelo težaven (npr. v Italiji).

V tretji skupini so države, ki skušajo posledice omahujoče samoumevnosti v jezikovni rabi zajeti in zaokroženo urediti z enovitim zakonom. V Evropi je med takimi najbolj znana Francija. Prvi zakon o rabi francoščine je bil sprejet leta 1975, drugi pa leta 1994. Nekatera določila drugega je francosko ustavno sodišče razveljavilo, v večjem delu pa je vendarle ostal v veljavi in je še zmeraj precej »močnejši« od prvega. Uveljavlja pravico do francoščine za porabnike, delojemalce in javnost, pri tem pa ostaja skladen s francoskimi obveznostmi do predpisov Evropske zveze in predvideva, da je ob predstavitvi izdelka, storitve ipd. poleg francoščine vedno mogoč tudi prevod v tuji jezik.

Raba francoščine se zahteva pri predstavitvi blaga in storitev za porabnike ter pri napisih in oglasih na javnih krajih in v javnih prostorih, dalje pri sklepanju pogodb med osebami javnega prava, pri prirejanju kongresov in kolokvijev, v delovnih pogodbah in navodilih, pri šolskem pouku, radijskih in televizijskih reklamah idr. Pri zahtevah po nadomeščanju tujih besed s francoskimi se sklicuje na Zakon o bogatitvi francoščine in večkrat uporablja določila naslednjega tipa: »Taka besedila ne smejo vsebovati nobenega tujega izraza ali pojma, če obstaja francoski izraz ali pojem z istim pomenom, predvsem izraz ali pojem, sprejet v pogojih, predvidenih z zakonskimi določbami o bogatitvi francoščine« (6., 8. idr. členi).

Posebno oster je pri predpisovanju nadzornih ukrepov, saj npr. poleg delnega ali popolnega vračanja subvencij predvideva celo neposredno poseganje agentov pravosodne policije; ti lahko pri iskanju in ugotavljanju kršitev nekaterih določil tega zakona tudi »vdrejo na kraje ali v vozila« (14. člen); kdor jih pri njihovih opravilih posredno ali neposredno ovira, »se kaznuje s šestmesečnim zaporom in denarno kaznijo 50.000 frankov«. V skladu s posebno francosko miselnostjo se poleg »zaščite pluralizma« priporoča »spoštovanje francoskega jezika in širjenje francoskega govornega območja«.

Medtem ko je francoski jezikovni zakon nedvomno ukazovalen in dokaj represiven, pa so skandinavske države ubrale drugo pot: z zakoni ali podzakonskimi predpisi so ustanovile svoje urade za jezik in jim zaupale samo raziskovalne, razvojne, spodbujevalne in svetovalne naloge. Poglavitne tri naloge danskega urada za jezik so: dajanje pojasnil o danščini in njeni rabi (komur koli), izdelovanje uradnega pravopisnega slovarja in spremljanje razvoja danščine (posebno zbiranje novih besed ali novih vrst rabe besed), torej tisto, kar pri nas večinoma že opravlja Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša pri Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU. Danski urad za jezik mora vse pomembnejše zadeve, ki jih sam načne, predložiti pristojnemu ministrstvu v dokončno odločitev. Posamezniki iz urada pa sodelujejo pri delu zakonodajnega oddelka pravosodnega ministrstva, državnega radia, odbora za krajevna imena, danske svetopisemske družbe, odbora za izpitna vprašanja iz danščine, danskega združenja za standarde, terminološke delovne skupine ipd. Urad izdaja svoje strokovno glasilo. — Podobne naloge in status imajo uradi

za jezik na Islandiji, Norveškem, Švedskem in Finskem. V nekaterih izmed teh držav obstaja celo po več uradov — tudi za jezike narodnih manjšin, npr. Laponcev (Norveška) in Eskimov (Danska — Grenlandija).

Zakon o jeziku so pred kratkim sprejeli tudi na Poljskem. Tudi oni povezujejo prvine francoskega in skandinavskega modela (npr. predvidevanje tudi denarnih kazni »do 100.000 zlotov (tj. približno 10 milijonov SIT) ter ustanovitev Sveta za poljski jezik, tj. nekakšnega jezikovnega urada, med drugim pooblaščenega za jezikovno svetovanje in za uradno določanje temeljev poljskega pravopisa ipd.), vsebinska določnost njihovega zakona pa se zdi v primerjavi z našim predlogom manj uravnotežena: po eni strani se neposredno izreka o nekaterih zelo konkretnih pojavih v jeziku (npr. prepoved vulgarizmov), po drugi strani pa številna vsebinska vprašanja prepušča jezikovnemu svetu pri Poljski akademiji znanosti (ta naj bi parlamentu v dveh letih predložil poročilo o stanju in potrebnih ukrepih v podporo poljščini).

Slovenski zakon o jeziku temelji na skandinavskem modelu (ustanovitev jezikovnega urada s poudarjeno svetovalno in spodbujevalno vlogo); ima tudi nekaj potez francoskega modela in nekaj izvirnih prvin (npr. dajanje uradnih mnenj in soglasij pristojnega ministrstva ali Državnega urada za jezik pri izjemah in nejasnih primerih). Pri tem po eni strani povzema vsebino že sprejetih področnih zakonov, kolikor urejajo izbiro jezika (manj tudi njegovo kakovost), ter to vsebino dopolnjuje in posplošuje na vsa področja javnega sporazumevanja, po drugi strani pa pušča pristojnost za raziskovanje in kodifikacijo jezikovne norme v rokah nevladnih strokovno-znanstvenih ustanov, posebno SAZU in univerz.

4 Finančne posledice

Z ustanovitvijo urada za jezik po tem zakonu in z njegovo temeljno dejavnostjo (22. člen) bi za proračun Republike Slovenije nastal redni letni strošek okoli 50 milijonov tolarjev (plače za štiri zaposlene in materialni stroški), v zvezi z uresničevanjem nekaterih njegovih nalog (npr. zapisovanje javnih natečajev za zbiranje posrečenih jezikovnih rešitev, slovesno izrekanje pohval posameznikom in skupnostim za jezikovnokulturno prizadevanje, publikacije, posveti) pa še okoli 20 milijonov tolarjev, skupaj približno 70 milijonov tolarjev letno (po cenah leta 2000). V državni proračun pa bi prišlo nekaj prihodka od predvidenih denarnih kazni (29. člen).

II Besedilo členov

1. člen (vsebina zakona)

Ta zakon ureja javno rabo slovenščine kot ustavno določenega uradnega jezika na območju Republike Slovenije in ustanavlja Državni urad za jezik, da bo redno spremljal uresničevanje zakona ter načrtno pospeševal uveljavljanje slovenščine na vseh področjih javnega sporazumevanja in skrbel za aktivno jezikovno politiko v *Republiki Sloveniji*.

Rabo slovenskega jezika v skladu z ustavo in tem zakonom lahko nadrobneje urejajo tudi področni zakoni.

2. člen (uporaba določb tega zakona na narodno mešanih območjih)

Določila tega zakona se na jezikovno mešanih območjih Republike Slovenije, kjer se po zakonu uporablja tudi madžarski oziroma italijanski jezik, smiselno uporabljajo tudi za ta dva jezika.

I. PODROČJA RABE SLOVENŠČINE KOT URADNEGA JEZIKA

Poslovanje

3. člen

(raba slovenščine pri delu)

Državni organi in organi območnih samoupravnih skupnosti, pravosodni organi in vsi, ki izvajajo javno službo ali imajo javna pooblastila, delajo v slovenščini. Kadar je njihovo poslovanje namenjeno tujcem, lahko uporabljajo poleg slovenščine tudi tuji jezik.

Osebe iz prejšnjega odstavka morajo pri pisni rabi slovenščine upoštevati normo slovenskega knjižnega jezika. Zoper odločbo, sodni sklep ali drugo uradno besedilo, ki državljanu nalaga določene obveznosti do izdajatelja besedila, se državljan lahko v rednem roku pritoži, če se v besedilu grobo ali pogosto krši slovenska knjižnojezikovna norma; organ mora v takem primeru izdati novo, jezikovno sprejemljivo različico besedila.

V sporu, ali gre pri besedilu iz prejšnjega odstavka za grobo oziroma pogostno kršitev slovenske knjižnojezikovne norme, odloča Državni urad za jezik.

4. člen

(poslovanje s strankami)

Vse pravne in fizične osebe morajo pri izvajanju svoje registrirane dejavnosti s strankami na območju Republike Slovenije poslovati v slovenščini, razen če so stranke tujci ali če gre za elektronsko spremljanje preletov v mednarodnem letalskem prometu.

5. člen

(obvezna raba slovenščine v pogodbah)

Pravne in fizične osebe, registrirane na območju Republike Slovenije, ki sklepajo pogodbe s tujci, lahko poleg obveznega pogodbenega besedila v slovenščini podpišejo tudi tujejezične različice iste pogodbe.

Če oseba iz prejšnjega odstavka sklene pogodbo samo v tujem jeziku, se v morebitnem sporu pred sodišči v Republiki Sloveniji ne bo mogla sklicevati na tako pogodbo.

Za jezik meddržavnih pogodb veljajo določila Zakona o zunanjih zadevah (Uradni list RS, št. 1/91).

6. člen

Izdelovalci opreme, strojev, naprav in trajnih dobrin za osebno rabo morajo vsak svoj izdelek opremiti z deklaracijo, garancijo, tehnično literaturo ter navodilom za varno uporabo, preizkušanje in vzdrževanje v slovenščini. Gospodarske družbe in fizične osebe, vpisane v sodni register za opravljanje trgovinske dejavnosti, lahko zastopajo tuje proizvajalce takih izdelkov ali opravljajo distribucijo teh izdelkov pod pogojem, da imajo zanje zagotovljeno deklaracijo, garancijo, tehnično literaturo in navodilo za uporabo v slovenščini. Jezik vsega omenjenega pisnega gradiva mora biti za uporabnika razumljiv in se mora držati slovenske knjižnojezikovne norme.

Vsako zdravilo ali fitofarmacevtsko sredstvo, ki se daje v promet, mora imeti na ovojnicini natisnjeno deklaracijo, navodilo za uporabo in vse druge potrebne podatke v slovenščini, dodatno pa lahko tudi v enem ali več tujih jezikih.

Če pristojna inšpekcija ugotovi jezikovno neustreznost omenjenega pisnega gradiva, lahko z odredbo ustavi distribucijo in prodajo izdelka, dokler ga izdelovalec ali distributer oziroma prodajalec ne opremi s sprejemljivim gradivom.

S sprejemljivim pisnim gradivom v slovenščini morajo biti opremljeni tudi izdelki domačih proizvajalcev, če so bili prvotno namenjeni za izvoz v tujino, pozneje pa preusmerjeni na slovenski trg.

7. člen

(znanje slovenščine kot pogoj za sklenitev delovnega razmerja oziroma za registracijo samostojne dejavnosti fizičnih oseb)

Znanje slovenščine je pogoj za sklenitev delovnega razmerja ali za registracijo samostojne dejavnosti fizičnih oseb. Če ta pogoj pri sklenitvi delovnega razmerja ni bil upoštevan z vednostjo obeh pogodbenih strank, je pogodba o zaposlitvi ali registracija oziroma odločba o imenovanju takoj nična, v primeru napak volje pa izpodbojna.

Določba prvega odstavka ne velja, če gre za sklenitev delovnega razmerja pri sezonskih delih ali za delo, pri katerem prihaja do jezikovnih stikov samo s tujimi strankami oziroma je vezano samo na pomoč pri učenju tujega jezika ali pri oblikovanju tujejezičnih besedil.

8. člen

Za sklenitev delovnega razmerja, kjer se predvidevajo neposredni stiki s strankami, ali za registracijo tovrstne samostojne dejavnosti fizičnih oseb ali za njihovo imenovanje na odgovorne uradne položaje mora znanje slovenščine dosegati kakovostno stopnjo, primerno pogostosti in zahtevnosti teh stikov. Kandidatom se potrebna jezikovna kakovostna stopnja prizna na podlagi ustrezne javne listine.

9. člen

(znanje slovenščine kot pogoj za pridobitev državljanstva)

Aktivno obvladanje slovenščine v govoru in pisanju je eden izmed pogojev za pridobitev državljanstva Republike Slovenije z naturalizacijo, kar se dokaže z obveznim preizkusom pred ustanovo, ki jo imenuje ali pooblasti Vlada Republike Slovenije.

10. člen

(notranje poslovanje fizičnih in pravnih oseb)

Notranje poslovanje vseh fizičnih in pravnih oseb, registriranih na območju Republike Slovenije, ki se nanaša na pravice in dolžnosti iz delovnega razmerja, na obveščanje delavcev in na varstvo pri delu, mora biti v slovenščini; če gre za delovno razmerje s tujcem iz drugega odstavka 7. člena, je pri tem dopustna tudi souporaba tujega jezika.

Odgovorne osebe iz prejšnjega odstavka ne smejo od kandidatov za zaposlitev in od delavcev zahtevati tujejezičnih prevodov vlog, povezanih z urejanjem pravic in dolžnosti iz delovnega razmerja (npr. prošnje za sklenitev delovnega razmerja ali za dopust).

Poimenovanje

11. člen

(poimenovanje pravnih oseb zasebnega prava)

Ime oziroma firma pravnih oseb zasebnega prava mora biti v slovenskem jeziku. Enako velja za firme fizičnih oseb.

Izjemoma se v firmi lahko uporabijo besede ali deli besed tujega jezika,

- če ustrezajo imenom ali firmam večinskih tujih družbenikov;
- če predstavljajo varovano blagovno ali storitveno znamko, ki je na slovenskem trgu javno navzoča zdržema najmanj dvajset let pred uveljavitvijo tega zakona;
- če za tujo besedo ni mogoče najti ustreznega prevoda v slovenski jezik ali tvoriti primerne nove slovenske besede;
- če gre za citatni izraz iz mrtvega jezika.

Izpolnjevanje pogojev iz tretje in četrte alinee prejšnjega odstavka ugotavlja Državni urad za jezik z izdajo pisnega soglasja za registracijo firme.

Prevod firme v tuji jezik se lahko na območju Republike Slovenije uporablja samo skupaj s firmo v slovenskem jeziku.

Javne obratovalnice, delavnice, poslovalnice, prodajalne, oddelki, izpostave, podružnice in podobno, kar je poimenovano drugače kot z registrirano firmo pravne osebe ali z imenom oziroma priimkom fizične osebe, morajo biti poimenovani v slovenščini.

12. člen

(poimenovanje pravnih oseb javnega sektorja)

Državni organi in organi lokalnih samoupravnih skupnosti, pravosodni organi, javni zavodi in vsi, ki izvajajo javno službo ali imajo javna pooblastila, morajo imeti slovensko ime; izjemoma se lahko kot del takega imena dovoli slovenskim jezikovnim pravilom prilagojeno ime katere tuje osebnosti. To velja tudi za imena oddelkov, podružnic, izpostav ipd.

Imena političnih strank ter političnih in upravnih funkcij ter znanstveni in strokovni naslovi posameznikov, ki predstavljajo pravne osebe iz prejšnjega odstavka, morajo biti v slovenščini.

Uradna soglasja za izjeme na podlagi prvega odstavka tega člena izdaja Državni urad za jezik.

Tujejezični prevodi imen iz prvega in drugega odstavka se lahko na uradnih gradivih, vizitkah, vabilih in drugih listinah uporabljajo samo za slovenskimi imeni oziroma pod njimi in ne smejo biti grafično bolj poudarjeni.

13. člen

(prepoved vpisa v sodni register)

Sodišče ne sme vpisati v sodni register firme pravne osebe, ki je poimenovana v nasprotju s katerim od določil 11. in 12. člena tega zakona.

14. člen

(slovensko ime kot pogoj za pridobitev koncesije, licence, javnega naročila ali naslova »slovenski«)

Pristojni organi države oziroma lokalnih skupnosti lahko izdajajo koncesije, licence in javna naročila samo pravnim osebam, poimenovanim v skladu s tem zakonom.

Pravni osebi, ki v svoji firmi ohranja tujejezične sestavine v nasprotju s tem zakonom, Vlada Republike Slovenije od dneva uveljavitve tega zakona ne sme izdati soglasja za uporabo besed »Slovenija«, »slovenski« ipd. v njeni firmi.

Pravni ali fizični osebi je mogoče izdati licenco za prevažanje potnikov z avtobusi ali taksiji samo, če njeni vozniki dobro obvladajo slovenščino.

15. člen

(poimenovanje novih blagovnih in storitvenih znamk)

Raba slovenskega jezika je obvezna pri poimenovanju nastajajočih novih blagovnih in storitvenih znamk domačih fizičnih in pravnih oseb, če gre za trženje na območju Slovenije.

16. člen

(poimenovanje javnih površin, prostorov in vozil)

Javne površine, prostori in vozila morajo biti poimenovani v slovenščini; izjemoma se lahko kot del takega imena dovoli slovenskemu jeziku prilagojeno ime znane tuje zgodovinske osebe ali tujega kraja.

Izjeme na podlagi prvega odstavka tega člena lahko dovoli Državni urad za jezik.

Obveščanje javnosti**17. člen****(obveščanje javnosti in javno oglaševanje)**

Javno oglaševanje, napovedovanje naslovov javno predvajanih glasbenih, filmskih ipd. stvaritev, predvajanje radijskih in televizijskih oddaj, navodila za uporabo izdelkov, hišni redi in druge oblike obveščanja javnosti (npr. v javnih glasilih, na kažipotih, razglasnih panojih, prikazovalnikih, opozorilnih napisih na javnih krajih in v javnih prostorih, v igralnicah, v izložbah, na ovojnicah, letakih in plakatih, prospektih, razstavnih in prodajnih katalogih) morajo biti na območju Republike Slovenije v slovenščini, razen če javno glasilo izhaja v tujem jeziku. Če je sporočilo, objavljeno v glasilu, ki izhaja v slovenščini, izrecno namenjeno predvsem tujcem, je zanj dovoljeno uporabljati poleg slovenščine tudi tuji jezik, vendar besedilo v tujem jeziku ne sme biti izrazno bolj poudarjeno kakor slovensko.

Tuji radijski in televizijski programi ali njihovi deli, ki jih prevzema domača RTV, morajo biti prevedeni v slovenščino. Izjeme so določene v 68. in 86. členu Zakona o javnih glasilih (Uradni list RS, št. 18/94).

Medmrežno predstavljanje in oglaševanje slovenskih pravnih oseb in fizičnih oseb z registrirano samostojno dejavnostjo mora biti v slovenščini, dodatno pa lahko tudi v tujih jezikih.

V dvomu ali sporu, ali gre za javno obveščanje, oglaševanje oziroma dajanje navodil, namenjeno predvsem tujcem, odloči Državni urad za jezik.

18. člen**(poimenovanje, napovedovanje, predstavljanje in izvajanje javnih prireditev)**

Poimenovanje, napovedovanje, predstavljanje in izvajanje kulturnih, strokovnih, izobraževalnih, gospodarskih, športnih, zabavnih in drugih javnih prireditev mora biti v slovenščini.

Filmi se predvajajo s slovenskimi podnapisi ali sinhronizirani v slovenščino. Izjemo lahko dovoli minister, pristojen za kulturo, če gre za enkratno predvajanje umetniško pomembnega tujega filma v izrednih okoliščinah.

Operne predstave Slovenskega narodnega gledališča so v slovenščini, če je zagotovljeno spremljanje slovenskega prevoda na prikazovalniku, pa lahko tudi v tujem jeziku.

Souporabo tujih jezikov pri poimenovanju, napovedovanju, predstavljanju ali izvajanju takih prireditev lahko izjemoma dovoli ministrstvo, pristojno za kulturo, če gre za mednarodne prireditve, namenjene predvsem tujim udeležencem in obiskovalcem, oziroma ministrstvo, pristojno za gospodarske zadeve, če gre za poslovne dogodke, namenjene predvsem tujim partnerjem oziroma investitorjem.

19. člen**(uporaba slovenščine na mednarodnih javnih prireditvah, ki se financirajo z javnimi sredstvi)**

Na mednarodnih javnih prireditvah na območju Republike Slovenije, ki se financirajo z javnimi sredstvi, mora biti omogočena enakopravna uporaba slovenščine. V slovenščini mora biti dostopno tudi vse temeljno informativno pisno gradivo teh prireditev.

Če predavanja in druga besedila takega mednarodnega strokovnega posvetovanja ali druge javne prireditve izidejo v zborniku, mora imeti zbornik naslov in uvodno besedo tudi v slovenščini, tujejezični prispevki v zborniku pa povzetke tudi v slovenščini.

Izjeme od uporabe določb iz prvih dveh odstavkov tega člena lahko dovoli Državni urad za jezik, če gre za mednarodne prireditve, namenjene predvsem tujim nastopajočim in tujemu občinstvu.

Vzgoja in izobraževanje

20. člen

(raba slovenščine v vzgoji in izobraževanju)

Javna vzgoja in izobraževanje potekata na območju Slovenije v slovenščini; to velja tako za vzgojno delo na predšolski stopnji kakor tudi za učni jezik na osnovnošolski in srednješolski stopnji ter za redna visokošolska in univerzitetna predavanja in izpite, za napisana besedila in ustne zagovore seminarških, diplomskih, specialističnih in magistrskih nalog ter doktorskih disertacij.

Tudi v primeru gostujočih tujih članov komisij za obrambo specialističnih in magistrskih nalog ter doktorskih disertacij mora doktorand govoriti slovensko, fakulteta pa mora gostujočim tujim članom komisije zagotoviti prevajanje.

Raba tujih jezikov v osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju je dovoljena pri pouku tujih jezikov v okviru predpisanega predmetnika in v prostovoljnih jezikovnih krožkih, v visokošolskem in univerzitetnem izobraževanju pa v okviru uresničevanja uradno potrjenih študijskih programov za tuje jezike ter pri predavanjih in konsultacijah tujih gostujočih profesorjev v okviru organiziranega univerzitetnega podiplomskega študija na nejezikovnih smereh, če delež teh predavanj in konsultacij ne presega 20 odstotkov celotne kvote kandidatovega študijskega programa.

Druga področja

21. člen

Če se z gospodarskim, kulturnim, političnim ali tehnološkim razvojem odpre na območju Republike Slovenije kako novo področje javnega sporazumevanja, se za rabo jezika na njem smiselno uporabljajo določila tega zakona.

II. DRŽAVNI URAD ZA JEZIK

22. člen

(Državni urad za jezik in njegove naloge)

Za sistematično oblikovanje in izvajanje aktivne jezikovne politike se ustanovi Državni urad za jezik. Urad za svoje delo odgovarja Vladi Republike Slovenije.

Urad za jezik ima predvsem tele naloge:

- spremlja uresničevanje določil zakonskih in podzakonskih predpisov, ki govorijo o rabi slovenskega jezika, ter o tem in o vsem svojem delovanju vsaj dvakrat letno poroča vladi;
- izdaja mnenja in soglasja po tem zakonu;
- sproti opominja pristojne nadzorne organe na morebitno neuresničevanje ali kršenje zakonskih določil, ki varujejo slovenski jezik na njihovem delovnem področju;
- predlaga pristojnim organom ukrepe v zvezi z uveljavljanjem in varstvom slovenskega jezika;
- izreka javne pohvale fizičnim in pravnim osebam za zavzeto jezikovnokulturno delovanje;
- neposredno ali prek inšpekcijskih služb opominja kršilce določil tega zakona in jih opozarja na pravne posledice;
- strokovno proučuje ter razvija postavke in izhodišča za jezikovnopolično odločanje in načrtovanje v vladi in drugih državnih organih;
- daje pobude za spreminjanje in dopolnjevanje zakonskih in podzakonskih predpisov, ki urejajo rabo slovenščine, in pri tem sodeluje z organi državnega zbora;
- daje pobude za širitev slovenščine na nova področja, da bo jezik sledil znanstvenemu in tehnološkemu razvoju ter modernemu načinu življenja;

- daje fizičnim in pravnim osebam pojasnila o slovenski knjižni normi, kakor je zapisana v sprejetih učbenikih in priločnikih, o možnostih jezikovnega izpopolnjevanja odraslih ter o jezikovnih pravicah državljanov Republike Slovenije in tujcev na območju Republike Slovenije;
- strokovno svetuje fizičnim in pravnim osebam pri zbiranju ali jezikoslovni presoji predlogov za nova imena firm pravnih oseb, javnih obratovalnic, blagovnih in storitvenih znamk, tržnih izdelkov, javnih prireditev idr.;
- izdaja lepake, zgibanke in drugo propagandno gradivo o knjižni slovenščini, njenem izraznem bogastvu, zanimivosti in funkcijah ter pripravlja jezikovne publikacije, povezane z državopolitično prakso (npr. seznam poslovenjenih imen za tuje države, uradnih prevodov imen mednarodnih organizacij, sporazumov in pogodb, seznam uradnih krajšav);
- razpisuje javne natečaje za predlaganje in vpeljevanje posrečenih jezikovnih rešitev (npr. poimenovanja za nove predmete, pojave in pojme iz naravnega, tehničnega, družbenega in duhovnega sveta);
- obravnava pripombe in pritožbe pravnih oseb in državljanov v zvezi z uporabo slovenščine kot uradnega jezika;
- obvešča javnost o usmeritvah in odprtih vprašanjih jezikovne politike;
- sodeluje z državnimi organi ter z znanstvenimi, izobraževalnimi in drugimi zavodi, organizacijami in društvi, ki se ukvarjajo z jezikovno vzgojo, poučevanjem in raziskovanjem;
- sodeluje s podobnimi organizacijami iz drugih držav.

23. člen

(imenovanje vodje urada in strokovnega sveta)

Vodjo Državnega urada za jezik imenuje za dobo štirih let Vlada Republike Slovenije na predlog ministra, pristojnega za kulturo. Vodja mora biti po izobrazbi diplomirani jezikoslovec slovenist ali pravnik.

Vlada imenuje tudi enajstčlanski strokovni svet Državnega urada za jezik. Svet je imenovan za dobo petih let, poleg vodje urada pa ga sestavljajo pet slovenistov (po en predstavnik Slavističnega društva Slovenije, SAZU in univerz), dva pravnik (iz vladnih služb) ter po en predstavnik Kulturniške zbornice, Gospodarske zbornice in Učiteljske zbornice. Če je vodja urada slovenist, mora biti predsednik sveta neslovenist, in obrnjeno.

Strokovni svet Državnega urada za jezik se sklicuje najmanj dvakrat letno. Na sejah obravnava delovanje urada in svoje mnenje sporoča Vladi Republike Slovenije.

24. člen

(dolžnost odzivanja na delo urada)

Državni organi so se na pobude, opozorila in predloge Državnega urada za jezik dolžni odzvati.

25. člen

(omejitve delovnega področja urada)

Državni urad za jezik se ne vmešava v individualne jezikovne pravice ljudi ter se ne izreka o jeziku besedne umetnosti, zasebnega sporazumevanja in bogoslužja. Ne odloča o knjižnojezikovni normi, ne spreminja jezikovnih priločnikov ter sam ne tvori posebnega izrazja znanstvenih in tehničnih strok, pač pa vse te dejavnosti spremlja in spodbuja, njihove dosežke upošteva pri svojem delu in spodbuja zanimanje širše javnosti.

III. NADZOR

26. člen **(inšpekcijski nadzor)**

Nadzor nad izvajanjem tega zakona opravljajo pristojne inšpekcije za področja, na katera se posamezne določbe nanašajo.

27. člen **(pravica predloga)**

Predlog pristojnemu inšpektorju za začetek postopka v zvezi z izvajanjem tega zakona lahko da Državni urad za jezik in tudi vsaka fizična ali pravna oseba, ki meni, da je zakon kršen.

28. člen **(posebni inšpekcijski ukrepi)**

Pristojni inšpektor lahko fizičnim in pravnim osebam, ki morajo upoštevati ta zakon, z začasno odredbo naloži dejanja, s katerimi jih prisili k njegovemu upoštevanju.

Če fizična ali pravna oseba v zvezi s svojo registrirano dejavnostjo ne sledi začasni odredbi iz prejšnjega odstavka, lahko pristojni inšpektor začasno prepove njeno delovanje.

Če fizična ali pravna oseba na zahtevo pristojnega inšpektorja ne odstrani svojega javnega napisa ali drugega javnosti dostopnega jezikovnega gradiva (katalogi, garancijski listi, navodila za uporabo ipd.), ki ni skladno z določili tega zakona, lahko tako odstranitev po inšpektorjevem naročilu brez odlašanja opravi ustrezna javna služba, stroški odstranitve pa bremenijo fizično oziroma pravno osebo, *ki je v prekršku.*]

Pritožba zoper odločitve inšpektorja iz prvih treh odstavkov tega člena ne zadrži njihove uresničitve.

IV. KAZENSKÉ DOLOČBE

29. člen **(denarne kazni)**

Z denarno kaznijo 150.000 SIT se kaznuje za prekršek vsaka fizična in pravna oseba:

1. ki pri izvajanju svoje registrirane dejavnosti s strankami ne posluje v slovenščini, razen če so stranke tujci (4. člen);
2. ki sprejemanja oseb v delovno razmerje ali registracije samostojne dejavnosti fizičnih oseb ne pogojuje s kandidatovim ustreznim znanjem slovenščine (7. in 8. člen);
3. ki v zvezi z obveščanjem delavcev in njihovimi pravicami iz delovnih razmerij ali v zvezi z navodili za varstvo pri delu ne posluje v slovenščini, razen če gre za souporabo tujega jezika pri sporazumevanju s tujcem (10. člen);
4. ki obvešča javnost oziroma javno oglašuje v tujem jeziku, če to obveščanje oziroma oglaševanje ni namenjeno predvsem tujcem (17. člen);
5. ki poimenuje, napoveduje ali predstavlja javne prireditve v nasprotju z 18. členom tega zakona;
6. ki ne omogoča rabe slovenščine na mednarodnih javnih prireditvah, sofinanciranih iz javnih sredstev, ali ne zagotovi temeljnega informativnega gradiva v slovenščini ali ne poskrbi za rabo slovenščine v naslovu, spremni besedi oziroma povzetku tujejezičnega članka v zborniku (19. člen).

Z denarno kaznijo 750.000 SIT se kaznuje za prekršek iz prejšnjega odstavka tudi odgovorna oseba pravne osebe.

30. člen **(odtegnitev javnih sredstev)**

Slovenska pravna ali fizična oseba, ki se na medmrežju predstavlja ali oglašuje samo v tujih jezikih, izgubi pravico do udeležbe pri javnih naročilih, državnih subvencijah in drugih oblikah pomoči iz javnih sredstev, vštevši ugodnosti pri uporabi Arnesa in drugih subvencioniranih mrež. Izguba te pravice pravne ali fizične osebe velja še najmanj šest mesecev po uskladitvi njenega ravnanja z določilom tretjega odstavka 17. člena tega zakona.

V. PREHODNE IN KONČNE DOLOČBE

31. člen **(rok za uveljavitev slovenskih poimenovanj v javnem sektorju)**

Državni organi in organi lokalnih samoupravnih skupnosti, pravosodni organi in vsi, ki izvajajo javno službo ali imajo javna pooblastila, morajo svoja poimenovanja uskladiti s tem zakonom v enem letu od njegove uveljavitve. Neupravičena neizpolnitev te zahteve pomeni za vodjo takega organa oziroma skupnosti ali službe kršitev disciplinske odgovornosti.

Javne obratovalnice, poslovalnice, podružnice, izpostave in druge enote pravnih oseb morajo svoja poimenovanja uskladiti s tem zakonom v dveh letih od njegove uveljavitve. Če tega ne storijo, jim po poteku tega roka pristojni organ po uradni dolžnosti odvzame dovoljenje za obratovanje.

32. člen **(rok za imenovanje vodje urada in za začetek dela)**

Vlada Republike Slovenije mora v treh mesecih po uveljavitvi tega zakona imenovati vodjo Državnega urada za jezik ter mu zagotoviti prostorske in druge možnosti, da bo lahko najpozneje v šestih mesecih pripravil vse potrebno za začetek rednega dela tega urada.

Vlada mora imenovati strokovni svet Državnega urada za jezik najpozneje v treh mesecih po začetku rednega delovanja urada.

33. člen **(pogojevanje spremembe vpisa v sodni register)**

Pravni osebi, ki ni poimenovana v skladu s tem zakonom in ki predlaga kakršno koli spremembo svojega vpisa v sodni register, se ta sprememba dovoli le, če hkrati predlaga uskladitev svojega poimenovanja s tem zakonom.

34. člen **(veljavnost dosedanjih zakonskih določb, ki se nanašajo na slovenščino)**

Zakonske določbe, ki se v področnih zakonih nanašajo na slovenščino, ostajajo v veljavi, če niso v nasprotju s tem zakonom.

35. člen **(končna določba)**

Ta zakon začne veljati petnajsti dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

III Obrazložitev

Slovenščina je z Ustavo Republike Slovenije določena kot uradni jezik v tej državi. Na tem temelji vrsta določil v področnih zakonih za šolstvo, gospodarstvo, sodstvo, upravo idr. Ta zakon povzema njihovo vsebino in daje skupne temelje, kadar pa kateri področni zakon nima lastnih določb o jeziku, tudi zapira tovrstno pravno praznino. Poleg tega zakon ustanavlja Državni urad za jezik, da

bo strokovno spremljal izpolnjevanje dolžnosti in pravic fizičnih in pravnih oseb glede rabe slovenščine po določitih tega zakona in drugih predpisov ter sam sodeloval pri uresničevanju aktivne jezikovne politike v Sloveniji.

V razmerju do Ustave Republike Slovenije se s tem zakonom v 1. členu splošno operacionalizira določba o slovenščini kot uradnem jeziku na območju Republike Slovenije. V razmerju do drugih (področnih) zakonskih predpisov pa predmetni zakon dopušča možnost nadrobnejše ureditve.

V 2. členu se predvideva smiselna uporaba določil tega zakona tudi glede rabe madžarskega in italijanskega jezika na zakonsko določenih dvojezičnih območjih v Republiki Sloveniji. To med drugim pomeni npr. to, da imata v javnih napisih prednost slovenščina in madžarščina oziroma italijanščina, šele za njimi lahko pridejo na vrsto drugi jeziki.

Členi od 3. do 21. določajo obvezno rabo slovenskega jezika pri poslovanju, poimenovanju, obveščanju javnosti ter vzgoji in izobraževanju. Gre za temeljna pravila, ki so lahko nadrobneje izdelana v področnih zakonih, kolikor pa kateri področni zakon o jezikovni rabi ne govori, dajejo že ti členi pravno podlago za obvezno uporabo slovenščine tudi na tistem področju. To, npr., pomeni, da morajo biti pod pogoji tega zakona slovensko poimenovani tudi društva, ustanove in zavodi, čeprav veljavna področna zakonodaja tega doslej ni zahtevala.

Zakon določa, da mora biti javno poslovanje v slovenščini (3. in 4. člen), najsi gre za državne ipd. organe ali za javne službe in nosilce javnih pooblastil (npr. RTV, Mobitel, banke). Glede notranjega poslovanja zakon uveljavlja načelo, da morajo biti uresničevanje pravic in dolžnosti iz delovnega razmerja ter obveščanje delavcev in navodila za varstvo pri delu (10. člen) vezana na uporabo slovenščine.

Uporaba slovenščine je obvezna tudi pri sklepanju pogodb (5. člen). Glede sankcije za neupoštevanje te obveznosti je v osnovnem predlogu predvidena nemožnost sklicevanja na take pogodbe pred slovenskimi sodišči, v variantnem (ostrejšem) pa ničnost takih pogodb.

V 6. členu morajo izdelovalci naprav in drugih trajnih dobrin opremiti vsak svoj izdelek z ustreznim pisnim gradivom v slovenščini (deklaracija, navodilo za uporabo idr.). Podobna zahteva se postavlja zastopnikom tujih proizvajalcev. Ker se pogosto dogaja, da je pisno gradivo za izdelke tujih proizvajalcev zelo slabo prevedeno in natisnjeno v tujini, se posebej zahteva razumljivost besedila in upoštevanje slovenske knjižnojezikovne norme.

V 7. členu predpisuje zakon znanje slovenščine kot pogoj za sklenitev delovnega razmerja, razen kadar gre za sezonsko delo oziroma delo samo s tujimi strankami ali za poučevanje tujega jezika, lektoriranje tujejezičnih besedil ipd.

V 8. členu se za delovna mesta, kjer se predvidevajo neposredni stiki s strankami, ali za tovrstno registrirano dejavnost fizičnih oseb zahteva ustrezna kakovostna stopnja obvladanja slovenščine. Ta se lahko priznava na podlagi spričevala o končani slovenski šoli (osnovni, srednji, visoki) oziroma na podlagi spričevala ustanove, pooblaščenca za poučevanje slovenščine kot tujega jezika, lahko pa se dodatno neposredno preverja v podjetju ali organu, ki hoče s kandidatom skleniti delovno razmerje.

9. člen povzema zahtevo po znanju slovenščine kot pogoj za pridobitev državljanstva Republike Slovenije z naturalizacijo.

Pri poimenovanju pravnih oseb zasebnega sektorja izhaja zakon (11. člen) iz rešitve, ki je bila sprva predvidena v Zakonu o gospodarskih družbah (predlog zakona za prvo obravnavo z dne 19. 3. 1992) in ki je potem zaradi nepojasnenih razlogov odpadla. (Morda je šlo za zakulisen konflikt interesov, ki pa je zaradi nevzdržno slabega stanja v zvezi z uporabo slovenščine v Sloveniji tako pomemben, da terja ponovno zakonodajno obravnavo.) Ta opuščena rešitev je izhajala iz kompromisa, ki je po eni strani dajal dovolj izjem za nemoteno poslovanje gospodarskih subjektov in po drugi ohranjal uporabo slovenščine pri poimenovanju pravnih oseb. Praksa sodnega registriranja dokazuje, da je opustitev te rešitve zelo razvrednotila uporabo slovenščine pri

poimenovanju firm. Zato je treba prvotno rešitev obuditi in jo v prihodnje z nekaterimi popravki uveljaviti ne le za poimenovanje gospodarskih organizacij, ampak vseh pravnih oseb zasebnega prava. Tej rešitvi je treba dodati še določilo, ki zavezuje tudi javne obratovalnice, poslovalnice, oddelke, lokale ipd., da so poimenovani slovensko, saj doslej noben zakon ni uredil poimenovanja javnih prostorov, ki niso samostojne pravne osebe in niso predmet vpisa v ustrezne registre.

V zvezi s poimenovanjem organov in organizacij ter političnih in upravnih funkcij ter znanstvenimi in strokovnimi naslovi (12. člen) je treba v javnem sektorju v načelu vztrajati pri uporabi slovenskega jezika, razen če gre za prilagojeno rabo imen (npr. *Osnovna šola Danteja Alighierija*). To načelo velja tudi za različna uradna telesa, npr. služba *Vox*, program *Ars* ipd.

S 13. členom se skuša doseči dosledno upoštevanje zakona glede poimenovanja vseh pravnih oseb zasebnega in javnega sektorja s tem, da sodišče ne sme vpisati v sodni register firme, ki je poimenovana v nasprotju z zakonom.

Zakon v 14. členu določa z zakonom usklajeno ime pravne osebe kot pogoj za podelitev koncesije ali pridobitev javnega naročila. Ker zakon ne velja za nazaj in bodo obstoječe pravne osebe, ki so poimenovane v nasprotju z njim, lahko ohranile svoje ime, se tako ponuja dodatni instrument, ki bo posredno (prek poslovnega interesa takih pravnih oseb) vplival, da se vendarle poimenujejo v skladu s tem zakonom.

Imena novih blagovnih in storitvenih znamk pravnih oseb morajo biti slovenska, če se tržijo v Sloveniji (15. člen).

Slovenska morajo biti tudi imena javnih površin, prostorov in vozil (16. člen). Pri tem je treba sprejemati strokovno razlago, da so slovenska tudi tista imena, ki tujejezične prvine podrejajo slovničnim ali pravopisnim pravilom slovenskega jezika, npr. *Gallusova dvorana*, *Cesta Maxa Richterja*.

Ker je v Sloveniji slovenščina uradni jezik, mora biti v slovenščini vse javno obveščanje (17. člen), samo sporočila, ki so izrecno namenjena predvsem tujcem (npr. posebna radijska poročila o prometnih razmerah v turistični sezoni), so lahko tudi v tujih jezikih. Za tuje radijske ali televizijske oddaje oziroma njihove odlomke, ki jih v svoje programe prevzemajo ali prenašajo slovenske postaje, se zahteva prevod v slovenščino. Pravno se normira tudi medmrežno oglaševanje, in sicer tako, da se daje prednost slovenščini, »dodatno pa lahko tudi v tujih jezikih«.

V 18. členu se zahteva slovenščina pri poimenovanju, napovedovanju, predstavljanju in izvajanju javnih prireditvev; med njimi se izrecno omenjajo tudi operne predstave in predvajanje filmov. Pristojnemu ministrstvu je podeljena pristojnost za odločanje o izjemah, če gre za mednarodne prireditve, namenjene predvsem tujcem, ali če gre za enkratno predvajanje umetniško pomembnega filma v posebnih okoliščinah.

V 19. členu zakon predpisuje, da je treba omogočiti rabo slovenščine tudi na mednarodnih prireditvah in strokovnih srečanjih, če se sofinancirajo iz javnih sredstev.

Ker je bila raba slovenščine v vzgoji in izobraževanju dokaj nadrobno obdelana že v področni zakonodaji, jo s tem zakonom predvsem strnjujemo in posplošujemo (s posebnim poudarkom na univerzi) ter natančneje postavljamo meje in pristojnost za dopuščanje izjem (20. člen), deloma z variantami.

Da se raba slovenščine zagotovi tudi na tistih področjih javnega sporazumevanja, ki v zakonu niso posebej omenjena ali ki se morda še sploh niso odprla, predvideva 21. člen smiselno uporabo določil tega zakona tudi za take primere.

22. člen govori o ustanovitvi, namenu in nalogah urada za jezik, o njegovi odgovornosti in financiranju ter sodelovanju z vladnimi in nevladnimi organizacijami in posamezniki, ki se raziskovalno, izobraževalno, popularizatorsko ali kako drugače ukvarjajo s slovenskim jezikom. (misel na variantni dodatek, ki bi odpiral tudi možnost učinkovitejšega delovanja državnozobrske

delovne skupine za jezikovno načrtovanje, je zaradi formalnopravnih zadržkov tu opuščena, ker bi posegala v organiziranost in delovanje državnega zbora, to pa je mogoče urejati samo s poslovníkom Državnega zbora, sprejetim z dvotretjinsko večino.) Delovanje jezikovnega urada usmerja vodja, nadzoruje pa strokovni svet, ki ga imenuje vlada (23. člen). Zakon predpisuje državnim organom, da se morajo odzvati na delo Državnega urada za jezik (24. člen).

V 25. členu se za delovanje državnega urada za jezik predvidevajo omejitve, da ne bi prišlo do vmešavanja v individualne pravice ljudi pri zasebnem sporazumevanju, besedni umetnosti in bogoslužju ter da si urad ne bi prilaščal pravice odločanja o jezikovni normi ali spreminjanja jezikovnih priročnikov.

Zelo pomembno je poglavje o nadzoru nad uresničevanjem tega zakona, saj nas izkušnje učijo, da je praviloma ozko grlo prav vprašanje, kdo je za to odgovoren, in seveda, ali ima za to na voljo primerne zakonske instrumente. Zakon nalaga odgovornost in pristojnost resornim inšpekcijam (26.-28. člen), posebno pozornost pa namenja možnosti inšpektorja, da intervenira z začasno odredbo in tako prepreči, da bi se kršilci zanašali na dolgotrajnost postopkov pregona.

V poglavju o kazenskih določbah (29. in 30. člen) so zajeti samo tisti dve nezaželeni dejanski stanji, ki jih ni mogoče odpravljati oziroma odvracati po drugih poteh (prim. 14. in 33. člen). Predlagatelj namreč ne želi ukrepati predvsem s denarnimi kaznimi, temveč želi preprečevati nedovoljeno ravnanja.

Prehodne določbe (31.-34. člen) govorijo o rokih in postopkih za postopno uskladitev dejanskega stanja s tem zakonom. V prehodnih določbah je določen tudi rok za začetek dela Državnega urada za jezik (32. člen).

V določanju razmerja do starega pravnega stanja predlog zakona v 34. členu navaja dve variantni rešitvi. Po prvi varianti ohranja v veljavi določbe številnih drugih (področnih) zakonov o jeziku v javnosti in izrecno razveljavlja samo sporno določilo tretjega odstavka 20. člena Zakona o gospodarskih družbah. Po drugi varianti pa odpravlja podvajanje in zato formalno razveljavlja ali črta številna določila področnih zakonov, katerih vsebina je povzeta v zakonu od 1. do 21. člena, in ohranja v veljavi samo nekatere nadrobnejše določitve s posameznih področij.

IV Seznam veljavnih zakonskih določb, ki se nanašajo na slovenski jezik

(v področnih zakonih)

MINISTRSTVO ZA ZDRAVSTVO

Zakon o zdravilih (Uradni list RS, št. 9/96): čl. 68, 69

Zakon o zdravstveni dejavnosti (Uradni list RS, št. 9/92): čl. 63

Zakon o lekarniški dejavnosti (Uradni list RS, št. 9/92): čl. 7

Zakon o zdravniški službi (Uradni list RS, št. 98/99): čl. 11, 37

Zakon o kemikalijah (Uradni list RS, št. 36): čl. 23, 27, 67

MINISTRSTVO ZA KMETIJSTVO, GOZDARSTVO IN PREHRANO

Zakon o zdravstvenem varstvu rastlin (Uradni list RS, št. 82/94): čl. 43

Zakon o veterinarstvu (Uradni list RS, št. 82/94): čl. 95

Zakon o kmetijstvu (Uradni list RS, št. 54/2000): čl. 88

MINISTRSTVO ZA GOSPODARSKE DEJAVNOSTI IN RAZVOJ

Zakon o gospodarskih družbah (Uradni list RS, št. 30/93): čl. 10, 20

Obrtni zakon (Uradni list RS, št. 50/94): čl. 8

Zakon o varstvu potrošnikov (Uradni list RS, št. 20/98): čl. 2, 12, 16, 33, 72, 73, 77

MINISTRSTVO ZA ZUNAJE ZADEVE

Zakon o zunanjih zadevah (Uradni list RS, št. 1/91): čl. 68

MINISTRSTVO ZA FINANCE

Zakon o trgu vrednostnih papirjev (Uradni list RS, št. 6/94): čl. 13

Zakon o igrah na srečo (Uradni list RS, št. 27/95): čl. 79

Zakon o davčnem postopku (Uradni list RS, št. 18/96): čl. 28

Zakon o carinski službi (Uradni list RS, št. 1/91): čl. 40

Zakon o zavarovalništvu (Uradni list RS, št. 13/2000): čl. 86, 230

Zakon o bančništvu (Uradni list RS, št. 7/99): čl. 53, 59

Zakon o upravnih taksah (Uradni list RS, št.8/2000): Taksna tarifa, tar. št. 83

MINISTRSTVO ZA KULTURO

Zakon o uresničevanju javnega interesa na področju kulture (Uradni list RS, št. 75/94): čl. 6

Zakon o skladu RS za ljubiteljske kulturne dejavnosti (Uradni list RS, št. 1/96): čl. 14

Zakon o športu (Uradni list RS, št. 22/98): čl. 34

MINISTRSTVO ZA EKONOMSKE ODNOSE IN RAZVOJ

Zakon o zunanjetrgovinskem poslovanju (Uradni list RS, št. 13/93): čl. 16a

MINISTRSTVO ZA PROMET IN ZVEZE

Zakon o zračni plovbi (Uradni list SRS, št. 45/86): čl. 107

Zakon o prevozih v cestnem prometu (Uradni list RS, št. 72/94): čl. 5

Zakon o javnih glasilih (Uradni list RS, št. 18/94): čl. 28, 52, 68, 86 — samo določbe, ki se nanašajo na pridobitev frekvence

Zakon o varnosti cestnega prometa (Uradni list RS, št. 30/98): čl. 146

MINISTRSTVO ZA PRAVOSODJE

Zakon o sodiščih (Uradni list RS, št. 19/94): čl. 5, 42, 87

Zakon o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 63/94): čl. 6, 7, 9, 523

Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (Uradni list SRS, št. 17/78): čl. 26, 27

Zakon o prekrških (Uradni list SRS, št. 25/83): čl. 63

Zakon o državnem tožilstvu (Uradni list RS, št. 63/94): čl. 6

Zakon o notariatu (Uradni list RS, št.13/94): čl. 8,13, 52, 55

Zakon o družbenem pravobranilcu (Uradni list RS, št. 69/95): čl. 3

Zakon o odvetništvu (Uradni list RS, št.18/93): čl. 25

Zakon o pravniškem državnem izpitu (Uradni list RS, št. 13/94): čl. 6

Zakon o sodniški službi (Uradni list RS, št. 19/94): čl. 8

Zakon o javnih naročilih (Uradni list RS, št. 39/2000): čl. 42

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o sodiščih (Uradni list RS, št. 28/2000): čl. 42

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o državljanstvu RS (Uradni list RS, št. 13/94): čl. 2

Zakon o izvršbi in zavarovanju (Uradni list RS, št. 51/98): čl. 280

Zakon o državnem pravobranilstvu (Uradni list RS, št. 20/97): čl. 6, 25

MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE

Zakon o upravi (Uradni list RS, št. 67/94): čl. 4

Zakon o državljanstvu RS (Uradni list RS, št. 1/91): čl. 10

Zakon o političnih strankah (Uradni list RS, št. 62/94): čl. 8

Zakon o delavcih v državnih organih (Uradni list SRS, št. 15/90): čl. 4

Zakon o potnih listinah (Uradni list RS, št. 1/91): čl. 16
Zakon o osebnih izkaznicah (Uradni list SRS, št. 16/74, 29/79): čl. 4

MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Zakon o osnovni šoli (Uradni list RS, št. 12/96): čl. 6, 8
Zakon o vzgoji in izobraževanju predšolskih otrok (Uradni list RS, št. 12/96): čl. 17
Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 12/96): čl. 3, 36, 37, 69, 92
Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (Uradni list RS, št. 12/96): čl. 8
Zakon o vrtcih (Uradni list RS, št. 12/96): čl. 5
Zakon o gimnazijah (Uradni list RS, št. 12/96): čl. 8
Zakon o visokem šolstvu (Uradni list RS, št. 67/93): čl. 8

MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO IN SOCIALNE ZADEVE

Zakon o delovnih razmerjih (Uradni list SRS, št. 24/83): čl. 6
Zakon o varstvu pri delu (Uradni list SRS, št. 23/74): čl. 15, 71

MINISTRSTVO ZA ZNANOST IN TEHNOLOGIJO

Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (Uradni list RS, št. 21/95): čl. 144
Zakon o standardizaciji (Uradni list RS, št. 1/95): čl. 5, 23

MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

Zakon o imenovanju in evidentiranju naselij, ulic in stavb (Uradni list SRS, št. 5/80): čl. 9
Zakon o geodetski dejavnosti (Uradni list RS, št. 8/2000): čl. 28, 30